

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасному світі, сповненому протиріч, конфліктів, обтяженому безліччю глобальних проблем, ускладненому швидкими змінами в нестабільному зовнішньому середовищі, сільські території відіграють ключову роль у забезпеченні життєво важливих ресурсів та вирішенні ключових завдань сталого розвитку.

У умовах повномасштабного вторгнення сільські території виконують важливу роль, яка полягає в забезпеченні ефективного функціонування та поповненні бюджетів сільських територіальних громад. У контексті децентралізації сільські громади мають можливості для посилення конкурентних переваг шляхом ефективного використання наявних та потенційних можливостей їх розвитку на засадах сталості [1, с. 82]. Це можливо досягнути, на думку Р. Содоми та І. Ільчишина, створенням сприятливих умов для підприємців, що призведе до створення нових робочих місць, максимального використання потенціалу, спрямовуючи його на боротьбу з бідністю та поліпшення соціальної інфраструктури, включаючи освітні, культурні та медичні заклади [2].

Сільські території в період воєнного конфлікту стають особливо вразливими. Знищення інфраструктури, втрата доступу до земельних ресурсів, переселення населення – це лише деякі з проблем, з якими стикаються сільські громади. Ефективне використання наявних земельних ресурсів у громаді сприяє сталому розвитку. Один із викликів, з якими стикаються сільські громади, полягає в забезпеченні безпеки земель сільськогосподарського призначення та інфраструктури в умовах війни. Постійні загрози безпеці можуть призвести до руйнування сільськогосподарських об'єктів та втрати доступу до земельних ресурсів, що негативно впливає на продуктивність та життєзабезпечення місцевого населення.

Наприклад, в Україні сільськогосподарські угіддя займають близько 42 млн. гектарів. У цілому, частка площі території України постраждалої від окупації, мінування та ведення бойових дій у її загальній площі країни становила 31,74%. Площа постраждалих сільськогосподарських угідь у 2022 р. складала 10,5 млн. га, а площа угідь, які у 2023 р. використовувались у сільськогосподарській діяльності, становить 32,9 млн. га, що на 26,04 % менше порівняно із площею до початку повномасштабного вторгнення. Станом на початок 2024 р. площа територій України, придатних для ведення господарської діяльності, склала 48,1 млн. га, тобто збільшилась на 16,78 % порівняно із 2022 р. та на 2,83 % відносно 2023 р. шляхом деокупації частини Харківської та Херсонської областей. Площа лісів на лісовкритих землях збільшилась на 18,53 % порівняно із 2022 р., сільськогосподарських угідь – на 16,69 %, зокрема ріллі та перелогів – на 15,31 %, сіножатей і пасовищ – на 24,07 % [3].

Погоджуємось з думкою Р. Содоми та І. Ільчишина, що важливими умовами функціонування сільських територій є покращення інфраструктури сільських територій, забезпечення безбар'єрного середовища в межах сільських територій, трансформування сільських територій у відповідності до цілей Європейського зеленого Курсу [2].

Сільське господарство в Україні відіграє надзвичайно важливу роль у її економіці, створюючи основні засоби до існування для значної частини населення країни та забезпечуючи продуктами харчування мільйони людей у різних країнах світу. На жаль, війна та конфлікти часто ставлять під загрозу цей важливий сектор. До війни, сільське господарство в Україні мало одні з найвищих темпів зростання серед усіх галузей, і його внесок у ВВП становив майже 11 %, забезпечуючи 17 % зайнятості населення України.

Вторгнення росії в Україну завдало значної шкоди аграрному сектору країни та розвитку сільських територій загалом. Воєнні дії призвели до руйнування інфраструктури та знищення оброблюваних земель. Водночас, ці сутички підкреслили наявні дисбаланси між великими і малими виробниками, зокрема у сільському господарстві. Тому необхідно при

розробці післявоєнних програм відновлення врахувати це та зменшити нерівність між великими індустріальними господарствами та сімейними фермерськими господарствами, які відіграли важливу роль у забезпеченні внутрішнього ринку продуктами харчування.

Станом на лютий 2023 р. війна росії в Україні завдала українському сільському господарству загальних збитків на суму 8,72 мільярда доларів США, а сукупних збитків – 31,50 мільярда доларів США, за оцінками Світового банку. Збитки включають часткове або повне знищення техніки та обладнання, складських приміщень, худоби та багаторічних насаджень, а також викрадені матеріально-технічні засоби та продукцію, сільськогосподарські угіддя, які потребують огляду, очищення та відновлення [4].

Окрім безпосереднього впливу на сільське господарство, повномасштабне вторгнення росії призвело до руйнівних наслідків для навколишнього середовища, ґрунтів та якості води, що негативно позначиться на довгостроковому розвитку сільського господарства та сільських територій. Дослідження, проведене Центром екологічних ініціатив «Екодія», показує, що війна спричинила значну та тривалу деградацію навколишнього середовища, зокрема ґрунтової екосистеми. Заміновані території, вирви від обстрілів, зсуви ґрунту, знищена військова техніка на полях тощо – всі ці явища є сигналами про серйозні порушення ґрунтового покриву з руйнівними наслідками як і для здоров'я ґрунтів, так і людей [4].

Незважаючи на складнощі, які виникають в умовах війни, існують можливості для сталого розвитку сільських територій. Однією з них є переосмислення та модернізація аграрного сектору. Адже впровадження новітніх технологій, відновлення екологічно чистих методів сільськогосподарського виробництва можуть стати ключовими факторами для відновлення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Незважаючи на виклики, що стоять перед сільськими громадами у період війни, існують можливості для розвитку та покращення якості життя сільських жителів. Спільні зусилля уряду, міжнародних організацій, громадських ініціатив та місцевого населення сприятимуть досягненню сталого розвитку сільських територій та забезпеченню мирного майбутнього для всіх жителів України.

1. Хомюк Н.Л. Диверсифікація розвитку сільських територій в умовах децентралізації: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 320 с.

2. Содома Р., Ільчишин І. Безпека інклюзивного розвитку сільських територій. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. № 1 (10), С. 46–51. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.10-8>.

3. Николук О., Пивовар П., Назаркіна Р., Стольнікович Г., Богонос М. Динаміка земельного фонду: як змінилися земельні ресурси України після 24 лютого 2022 р. Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр), Київська школа економіки. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Agroviglyad_2_ukr.pdf.

4. Українське сільське господарство у воєнний час стійкість, реформи та ринки. URL: <https://www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?translation=uk>.